

LES DINÀMIQUES DE LA LLENGUA A L'ALGUER

0. En un altre lloc he debatut el problema de la posició del català en relació amb escales que lingüistes i sociolingüistes han elaborat amb l'objectiu d'establir fins a quin punt una llengua es troba amenaçada o en perill d'extinció.¹ Em referiré a propostes fetes en l'àmbit professional i des d'una perspectiva global. Ometo, doncs, tota al·lusió al recurrent debat local sobre l'anunciada mort del català, el qual es produeix sovint en el marc d'allò que, usant una expressió anglosaxona, podríem anomenar «folk sociolinguistics».² Ara i aquí, la pertinència d'aquest debat amb l'Alguer i viceversa és més d'ordre conceptual que empíric.

1. Fishman (1991: 319-24) considerà el cas català com un cas de capgirament reeixit del procés de substitució (*reversing language shift*: RLS), al costat dels casos hebreu i quebequès. D'acord amb la seva escala de graus de interrupció intergeneracional (GIDS) o tipologia de vuit estadis que expressen en quina mesura està amenaçada una llengua, el català mai no ha anat més enllà de l'estadi 6 (és a dir, mai no ha perdut la transmissió oral informal intergeneracional, la concentració demogràfica i el reforçament institucional). Menys optimista, Wurm (2001, 53-55) classificà el català com a «potencialment amenaçat» —tot i admetent que «el català s'envigoreix cada vegada més». No cal dir-ho, aquesta diferència de judici és el resultat de les perspectives contraposades dels dos investigadors en relació amb les llengües minoritàries en els treballs respectius, ja que el primer s'interessa pels processos de capgirament de la substitució reeixits i el segon per dreçar el mapa mundial de les llengües amenaçades.

El grup d'experts de la UNESCO per a les llengües amenaçades (UNESCO 2003) fa dependre el nivell d'amenaça d'una agrupació complexa de nou factors, cada un d'ells amb una gradació de cinc valors, excepte, és clar, en el

1. La recerca que aquest treball prefigura està subvencionada per la Secretaría de Estado de Universidades e Investigación del MEC, projecte HUM2006-13621-C04-01, i forma part del projecte coordinat sobre enclavaments lingüístics, ref. HUM2006-13621-C04-00. Reprenc aquí l'argumentació presentada a Argenter (2006b).

2. Vegeu Argenter (2006a) i Pujolar (2006).

nombre absolut de parlants. El nivell d'amenaça de qualsevol llengua pot avaluar-se, doncs, mitjançant la combinació d'aquest nombre absolut amb els altres vuit factors als quals s'assigna un valor entre 1 i 5. Aquest report no menciona cap llengua específica, però el català podria assolir un valor combinat de $+/-30$ sobre 40. Tanmateix, atès que els autors ens adverteixen que «les llengües no es poden avaluar per la mera addició dels nombres» i suggereixen que «aquesta mera addició *no es faci*», no en trauré cap conclusió.

Si hom agrupa les llengües en cohorts de múltiples de 10 segons el nombre de parlants, el català pertany a la franja alta de la tercera de les cohorts, és a dir, se situa entre les 320 llengües «més parlades» del món o, si més no, amb més parlants, això és entre el 5,15% de la totalitat convencional. Seria, tanmateix, un error prendre qualsevol part de l'àrea catalanòfona com a representativa del tot i viceversa. El català travessa fronteres polítiques i administratives, s'estén en zones rurals i industrialitzades, continentals i illenques, i també en enclavaments lingüístics, i està subjecte a polítiques lingüístiques distintes en els diferents territoris. Així, la comunitat lingüística catalanoparlant conté comunitats de parla l'estatus de les quals difereix l'un de l'altre. No és el mateix el Principat que la Catalunya del Nord ni les Illes Balears que el País Valencià. També la Franja és un cas diferent, com ho és l'Alguer. Tot això fa del català un cas difícil d'avaluar.

És clar que, per comptes d'emfasitzar la complexitat del cas català, podríem cridar l'atenció sobre la feblesa dels plantejaments que parteixen d'una concepció de les llengües com a unitats discretes, ben definides i sotmeses a una lògica aristotèlica dicotòmica, la qual respon a les pràctiques ontològiques occidentals imposades per la modernitat tant en l'àmbit del discurs científic com en el de les institucions socials i polítiques —entre les quals, l'escola.

2. Concentrem-nos, doncs, en una reduïda, però íntegra, part del territori: l'Alguer. És el meu propòsit presentar les bases d'un projecte de recerca encara per iniciar i algunes observacions provisionals sobre la situació lingüística i sociolingüística de l'Alguer. Aquest projecte s'integra en un projecte coordinat sobre enclavaments lingüístics, amb un objectiu comparatiu, ja que existeixen elements comuns i elements diferenciadors en aquestes situacions.

D'antuvi, des del punt de vista del treball de camp, un enclavament lingüístic és un «escenari» de recerca donat a l'avançada (Dorian 1986a). D'altra banda, notem que molts enclavaments no són comunitats lingüístiques tancades i homogènies, sinó que, tot sovint, són comunitats complexes caracteritzades pel multilingüisme i l'heteroglòssia, atesa la història sociolingüística i els orígens de la població en cada cas. A l'Alguer coexisteixen no solament l'alguerès o varietat local del català, sinó també el sard en formes dialectals diverses, la varietat local de l'italià, i també l'italià estàndard i, en major o menor mesura, també el català estàndard, ultra nombrosos elements procedents d'altres dialectes itàlics (genovès, sicilià, napolità) i del castellà. Aquesta confluència no és sinó un resultat de la història de la

Sardenya i les relacions entre potències mediterrànies d'antic, fins a la constitució de l'estat nació italià. Tots aquests recursos verbals contribueixen a l'emergència de codis que alhora són índexs d'ideologies lingüístiques locals. Analitzar l'articulació entre les estructures de dominació i les pràctiques lingüístiques de la població mitjançades per aquestes ideologies locals és el nostre objectiu. En definitiva, la relació entre l'estructura sociopolítica i l'agentivitat dels parlants.

Durant anys l'Alguer ha atret sards de l'interior de l'illa, que s'hi desplaçaven per guanyar-s'hi la vida. Fins als anys seixanta del segle passat, l'alguerès era parlat pels nadius i après pels nouvinguts. Alhora aquests darrers hi duïen llur dialecte sard. Els canvis produïts en aquella època han alterat les pràctiques lingüístiques tradicionals i l'alguerès ha entrat en un procés que alguns no dubten a qualificar de substitució de la llengua.

Creiem que en un enclavament com l'Alguer ha d'ésser assequible l'estudi de fenòmens com el manteniment i la pèrdua de recursos verbals, les atribucions i redefinicions de les identitats, els conflictes entre legitimitats i lleialtats lingüístiques distintes, els discursos que construeixen la situació local dels parlants d'acord amb certes maneres d'ésser en el món i amb llur posicionament recíproc i també en relació amb els altres pobles. La regressió de la llengua, si és el cas, sovint indueix processos de retracció funcional i reducció formal que mereixerien una atenció específica. Finalment, la presa recent de mesures per a la recuperació de la llengua, sigui des de l'activisme lingüístic sigui des de les institucions —al nivell estatal, regional i local—, ens mena a estudiar-ne l'impacte i a fer-ne una avaluació.

No pretenem que la nostra recerca abracci tots aquests fets. Tan sols hem enumerat una sèrie de fenòmens que podrien donar-se en el nostre «escenari» i que seria assequible, per bé que no fàcil, estudiar.

En un estudi sobre l'atròfia de la L1 o primera llengua, Maher (1991) considera els enclavaments com un dels llocs on es pot estudiar millor «el procés de desmantellament i reordenació» (Haugen 1978: 37) que l'afecta, procés que eclipsa el manlleu i la interferència en determinats contextos de contacte de llengües. L'autora hi menciona algunes de les característiques definitòries dels enclavaments. Podríem enunciar-les així (on, seguint la notació de Fishman (1991), X és la llengua recessiva i Y la llengua dominant): (1) hi ha multilingüisme; (2) la llengua X, la parlen com a nadiua un nombre significatiu de parlants; (3) els parlants de X constitueixen una minoria; (4) la comunitat X-òfona s'ha mantingut relativament aïllada d'altres parlants de X durant aproximadament cent o quatre-cents anys (Maher 1991: 67).

Maher distingeix, a més, dues categories generals de comunitats en enclavaments: resumint, o bé comunitats immigrants o bé «comunitats indígenes en les quals la usurpació dels parlants Y-òfons, tot i que gradual, no és menys real». M'inclinaria a incloure l'Alguer en la categoria de «comunitat indígena», per bé que històricament és el resultat d'una migració/repoblació. Tot depèn de la profunditat de la perspectiva històrica. No s'ha d'excloure, d'altra banda, la possibilitat d'identificar-hi comunitats de parla diferenciades.

Noteu que en l'exposició de Maher el multilingüisme enunciat en la primera característica es dilueix en bilingüisme X-Y en la resta. A l'Alguer aquest multilingüisme és real en termes de coexistència de llengües i recursos verbals.

3. Si retornem ara a l'aparentment ambigu estatus del català com a «llengua potencialment amenaçada», convindreu que ni el capgirament reeixit de la substitució lingüística ni l'amenaça relativa del català estan homogeniament distribuïts al llarg i l'ample de la comunitat lingüística.

L'Alguer no solament presenta la varietat més oriental del català, sinó que és el territori geogràficament i políticament més discontinu del domini lingüístic català. No res menys, en termes de recursos verbals concurrents, és una situació de contacte lingüístic absolutament distinta de qualsevol altra en aquest domini.

Els aquí presents coneixeu les causes històriques de la presència catalana a la Sardenya i de l'existència de l'enclavament lingüístic català a l'Alguer, i també la història recent del «retrobarment» catalanoalguerès. Potser no coneixeu tant les dades macrosociolingüístiques de l'Alguer, en part per la manca de dades oficials. Coneixem, però, els resultats no analitzats d'una enquesta recent (EULA 2004). Segons aquest estudi, el nombre de parlants declarats d'alguerès com a primera llengua és de 7.478 sobre una població de 33.335, xifra que en representa un 22,4%, enfront de 4.099 parlants de sard (12,3%) i 19.741 d'italià (59,2%). Quant a la variable «sexe», el percentatge d'homes que parlen alguerès és superior al de dones (25,8 contra 19,3), mentre que es dona la relació contrària en italià (57,4 contra 60,9) i en sard (11,0 contra 13,5). Més notables són les diferències entre els grups d'edat. D'acord amb aquesta variable, la distribució dels parlants nadius d'alguerès és la següent: de 18 a 29 anys, 4,7%; de 30 a 44 anys, 12,2%; de 45 a 64 anys, 32%; 65 anys o més, 43,2%. Aquestes xifres són inversament proporcionals a les que valen per a l'italià. Tanmateix, quan es pregunta per la llengua d'ús habitual, el percentatge cau d'aquell 22,4% a un 13,9%. En això, les dones assoleixen un percentatge lleument superior al dels homes (13,4 contra 14,4). A més, el 14,6% de la gent declara que l'alguerès és la llengua amb la qual s'identifiquen, contra un 80,7% per a l'italià i un 4,0% per al sard. Aquestes xifres podrien suggerir que ens trobem davant un procés de substitució en curs. D'una banda, el nombre i la proporció de parlants d'alguerès primera llengua i d'usuaris habituals, i la distribució per grups d'edat donen testimoni d'un decreixement en l'ús de la llengua tradicional, sobretot si comparem aquestes dades amb les de Grossmann (1983) de mitjan dècada dels setanta. D'altra banda, les xifres relatives a la identificació lingüística ens parlen indirectament de les representacions que els parlants tenen d'ells mateixos i de llur identitat cultural. Altrament, noteu que els menors de divuit anys han estat exclosos de l'univers estudiat i la informació que ens podrien haver fornint és molt significativa per a conèixer fins a quin punt la reproducció lingüística s'ha interromput. Segons els resultats de l'enquesta, l'ús del català amb els pares i amb els avis arriba, si fa no fa en tots dos casos, al 22,5%.

El quadre que es dibuixa apunta cap a un procés de substitució en curs, encara que les xifres no siguin ni de bon tros tan negatives com les que aporta Chessa (2003) en el seu controvertit estudi sobre els nois i noies d'11 a 15 anys.³ Ben entès, abans de treure'n cap conclusió al respecte, cal confirmar prèviament que algunes d'aquestes dades no reflecteixin la mera alteració de l'estructura demogràfica de la població.⁴

Ara bé, en tots els casos es tracta de dades declarades, i això posa la qüestió: què és un «parlant nadiu»? Això és, qui compta com a parlant alguerès o què val com a alguerès en la vida social local? Dit altrament: Pot donar-se el cas que persones amb una competència similar en la llengua tradicional facin judicis diferents sobre com hauria d'ésser el parlar local? O bé, que potser la resposta a aquesta pregunta implica aspectes com el grau de manlleu del sard o de l'italià, o l'ús major o menor de l'alternança de llengües, o la qüestió tan sensible de percebre's com a membre d'una comunitat local o com a membre d'una comunitat lingüística més gran?

Pel que fa a la primera d'aquestes eventuals «implicacions», el manlleu i la mescla lingüística estan ja molt integrats en els codis col·loquials i els parlants ho tenen interioritzat. Català, sard i italià pertanyen a la família romànica i de vegades es fa difícil destriar si un determinat ítem s'ha d'atribuir a l'un o l'altre, oi més quan els contorns entonacionals italians sovint prevalen i hi ha hagut molt de manlleu i de calc històric —la noció de «bivalència» desenvolupada per Woolard (1999) podria ésser pertinent aquí. Determinats àmbits del vocabulari, la morfologia o la sintaxi són particularment sensibles a la influència exògena, de vegades distribuïda de manera selectiva. Així, l'italià, ultra els manlleus clarament lèxics, ha fornit marcadors discursius, connectors i alguns adverbis avaluatius: *alhora*, *basta*, *davero*, *e bé* (=ebbene), *e bé?* (=ebbene?), *ma*, *magari*, *assai*;⁵ el sard ha fornit manlleus, entre d'altres, en el camp de la vida rural: *bèrtula* (alforja), *corros* (banyes), *iscla* o *terra de iscla* (terra fèrtil prop del riu), *ju* (jou), *marró* (aixada), *nuedos* (vedells); el sicilià hi contribueix amb termes de la marineria i la pesca: *xerro* (cama, tentacle), *campí* (tipus de xarxa), *escalomada* (sot, depressió marina), *falanga* (pals enseuats), *maistra* (boia), *primo* (quilla), *rombo* (rèmol), *sàrag*

3. Complementàries de les de EULA 2004 i molt significatives, tanmateix, per l'edat que abracen.

4. La substitució d'una llengua es produeix quan hi ha una ruptura de la reproducció lingüística. El fet que una llengua esdevingui minoritària en el seu territori tradicional pot ésser causat per una alteració dràstica de l'estructura demogràfica, com ara per l'emigració d'un gran nombre de nadius o per una gran mortaldat —com a la Irlanda de mitjan xix, on confluïren totes dues circumstàncies per causa de la gran fam (Hindley 1990)— o per la immigració de població allòfona —com a la Catalunya contemporània—, sense que això comporti necessàriament la ruptura de la transmissió lingüística intergeneracional. Conceptualment, doncs, substitució i minorització són processos diferents. Tot amb tot, cal tenir en compte l'efecte que els matrimonis entre membres de grups etnolingüístics diferents induïx en les pautes d'ús lingüístic de les noves generacions.

5. És ben conegut el paper dels marcadors discursius en l'alternança de llengües i la seva aparició primerenca (Auer 1998; Maschler 1998).

(sard); com el genovès: *banyaixuga* (línia d'aigua), *bocaport* (escotilla), *estrombol* (melva), *gosso* (llaiüt), *leso* (desguàs), *saorra* (llast), i també el napolità: *canesca* (caçó), *cap a biendu* (osta), *espasa* (cove), *fascidèla* (ves de xarxa), *manaita* (mena de bou), *remitjar* (arrecerar). A més, l'alguerès i el sard comparteixen castellanismes: *assustar* (espantar), *calentura* (febre), *raio* (llampec).⁶

Pel que fa a la segona qüestió, la relació amb el català, molts algueresos són conscients de llur pertinença a la comunitat lingüística catalana —si més no, des d'un punt de vista lingüístic, ja que, des d'un punt de vista cultural, se senten lligats a la Sardenya i a Itàlia, tot i la consciència d'una identitat distinta de la sarda.

Per a determinats grups, nogensmenys, llur relació amb el poble català en el conjunt és rellevant en termes de política de la llengua local i, ras i curt, de política local. Aquests grups activen recursos verbals que minimitzen o bé maximitzen la distància relativa entre català estàndard i alguerès d'acord amb determinades ideologies lingüístiques que incideixen en la contesa pel control simbòlic de la comunitat. L'observador extreu la conclusió que aquestes posicions interessades tenen un caràcter ideològic, atès que es manifesten més explícitament en el discurs que en les pràctiques lingüístiques, llevat d'algunes diferències en la llengua escrita.

Com s'hagi arribat a desencadenar la substitució de la llengua, si és el cas, excedeix els límits d'aquesta exposició. Tres factors sembla que hi hagin influït: (1) un canvi en les formes tradicionals de vida, motivat per l'increment del turisme i els canvis econòmics dels anys seixanta; (2) un descens en la densitat de les xarxes de relació social tradicionals; (3) l'extensió de l'italià estàndard a través de l'escola i els ubics mitjans de comunicació de massa.

Sigui com vulgui, hom pot preguntar-se si aquest procés pot capgirar-se o si cal avaluar-lo com un decandiment irreversible pròxim a la substitució definitiva (Dorian 1986b). La pregunta ens mena a considerar si s'han pres mesures per envigorir el manteniment de la llengua, quines han estat i quin impacte tenen. Podem distingir entre l'acció menada de baix a dalt i les polítiques formulades de dalt a baix.

Pel que fa a les primeres, cal esmentar l'activitat de les associacions culturals que dediquen un esforç considerable al redreçament lingüístic i cultural. Aquests esforços es dirigeixen a l'organització d'activitats culturals —conferències, debats, concerts, festes, teatre—; a la publicació de revistes i literatura creativa per a infants i per a adults; a la formació de mestres, l'ensenyament d'adults i l'ensenyament no oficial de la llengua a les escoles sobre la base de l'activitat voluntària dels mestres i el consens de la comunitat escolar; a l'elaboració de material escolar; a la progressiva introducció de l'alguerès a l'església i a l'administració local.

6. Vegeu Bosch (2002), Caria (1995 i 1996). Per a les diverses menes de manlleus del sard a català, vegeu Blasco (1984, 2001) i Bosch (2002). Els manlleus també es donen en la direcció inversa (Paulis 2001). Quant a l'especialització de manlleus que aquí se suggereix, és més aviat una hipòtesi. Caldria una recerca empírica que la confirmés o la desestimés.

En 1999 dues associacions i l'Ajuntament de l'Alguer van llançar el projecte Palomba, el qual du el català a l'escola una hora a la setmana dins l'horari oficial. El projecte afecta tots els nivells d'escolarització: el parvulari (3-5 anys), la primària (6-10 anys) i la secundària (11-13 anys). Enguany el projecte Palomba arriba a 102 classes dels graus d'educació esmentats, amb una cobertura estimada entre un 70-75% d'alumnes de 3 a 13 anys; en termes absoluts, se superen els 2.000 alumnes.

La televisió local emet un telenotícies d'uns vint minuts de durada cada vespre, algunes telenovel·les de TV3 i la missa de Sant Francesc en alguerès els diumenges —i perdoneu la juxtaposició del profà i el sacre: la televisió té aquestes coses.

Quant a les polítiques institucionals, cal esmentar dues mesures legislatives importants. En primer lloc, la llei regional de «Promoció i valorització de la cultura i la llengua de la Sardenya» (1997), el sentit de la qual s'aplica en la seva integritat al català de l'Alguer. En segon lloc, la llei estatal de «Salvaguarda de les minories històriques a Itàlia» (1999). Aquestes mesures poden millorar el futur de la llengua catalana a l'Alguer, tot i que la llei regional s'adreça més a la preservació del patrimoni lingüístic i cultural que no pas a la promoció de l'ús. És clar que això és millor que res, però no garanteix una política de revitalització de la llengua.

Ben entès, aquestes lleis no són del tot alienes a la pressió exercida des de baix i, alhora, moltes de les accions de base n'han tret tant de profit com han sabut, sobretot en allò que afecta l'ensenyament del català a l'escola —aquest darrer, però, no és conseqüència d'aquelles primeres, la qual cosa és il·lustrativa de la voluntat dels algueresos de mantenir llur llengua. Si bé és veritat que això és esperançador, cal no oblidar l'avertiment de Fishman (1991) respecte a la importància de les mesures adreçades als entorns familiar i veïnal, ultra les mesures institucionals.

Per a l'adequat desenvolupament d'algunes d'aquestes activitats, es va elaborar un «estàndard local de l'alguerès», el qual ha estat revisat i sancionat per l'Institut d'Estudis Catalans (Scala 2002, Institut d'Estudis Catalans 2003).⁷

JOAN A. ARGENTER
Universitat Autònoma de Barcelona

7. L'IEC i el Municipi de l'Alguer signaren un conveni en 1998, pel qual es reconeixen recíprocament els àmbits de competència que els són propis; l'IEC es compromet a tenir en compte la varietat algueresa de la llengua catalana a l'hora de fixar-ne la normativa o d'orientar els professionals sobre els usos apropiats d'aquesta dins l'àmbit territorial de l'Alguer; l'Ajuntament de l'Alguer reconeix l'autoritat lingüística de l'IEC i es compromet a difondre'n la normativa a les escoles municipals, sense menyscar el ús de la varietat algueresa. L'any 2000 la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans tingué les jornades anuals fora de Barcelona, a l'Alguer (Argenter 2001); aquelles jornades aplegaren sensibilitats diverses presents a l'Alguer; s'hi féu palesa la necessitat d'arribar a un acord a l'entorn de l'elaboració d'un model estàndard local, el qual havia d'ésser el resultat concertat de la iniciativa local i la sanció de la institució normativa.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ARGENTER 2001: Joan A. Argenter (ed.), *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a l'Alguer*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans – l'Alguer, Municipi de l'Alguer.
- 2006a: «Els discursos sobre la situació lingüística a Catalunya. Diagnosi i prospectiva: de la monotonía a la polifonia», dins Barbara Czernilofsky, Bàrbara Roviró, Peter Cichon, Ulrich Hoinkes i Robert Tanzmeister (eds.), *El discurs sociolingüístic actual català i occità | Lo discurs sociolingüístic actual catalan e occitan. Col·loqui amb motiu del 60 aniversari de Georg Kremnitz | Collòqui a l'ocasion del 60en aniversari de Georg Kremnitz*, Viena, Praesens.
- 2006b: «Linguistic enclaves: codes, ideologies, communities». Comunicació presentada a la Georgetown University Roundtable on Languages and Linguistics, 2006, Washington, D.C., 3-5 de març, dedicada a «Endangered and Minority Languages and Language Varieties: Defining, Documenting and Developing».
- AUER 1998: Peter Auer, «From code-switching via code-mixing to fused lects: Towards a dynamic typology of bilingual speech». *International Journal of Bilingualism*, 3, 309-332.
- BLASCO 1984: Eduard Blasco, *Storia linguistica della Sardegna*, Tübingen, Max Niemeyer.
- 2001: «Il dialetto catalano di Alghero», dins Jordi Carbonell i Francesco Manconi (ed.), *I catalani in Sardegna*, Càller, Consiglio Regionale della Sardegna (3a impressió), 167-170.
- BOSCH 2002: Andreu Bosch, *El català de l'Alguer*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- CARIA 1995: Rafael Caria, «El lèxic dels mariners algueresos, entre catalanitat i mediterraneïtat», *Revista de l'Alguer*, 6, 119-208.
- 1996: «El lèxic dels mariners algueresos, entre catalanitat i mediterraneïtat (segona part)», *Revista de l'Alguer*, 7, 155-214.
- CHESSA 2003: Enrico Chessa, *La llengua interrompuda. Transmissió intergeneracional i futur del català a l'Alguer*, l'Alguer, Arxiu de Tradicions de l'Alguer.
- DORIAN 1986a: Nancy Dorian, «The gathering of data in terminal speech communities», dins Joshua A. Fishman, André Tabouret-Keller, Michael G. Clyne, Bh. Krishnamurti i Mohamed H. Abdulaziz (eds.), *The Fergusonian impact: In honor of Charles A. Ferguson on the occasion of his 65th birthday*, Berlín, Mouton de Gruyter.
- 1986b: «Abrupt transmission failure in obsolescing languages: how sudden the tip to the dominant language in communities and families?», dins V. Nikiforidou, M. van Clay, M. Niepokuy i D. Feder (eds.), *Proceedings of the twelfth annual meeting of the Berkeley linguistic society*, Berkeley (CA), Berkeley Linguistics Society, 72-83.
- EULA 2004: *Enquesta d'usos lingüístics a l'Alguer 2004*, Barcelona, Secretaria de Política Lingüística. Generalitat de Catalunya.
- FISHMAN 1991: Joshua Fishman, *Reversing Language Shift*, Clevedon, Multilingual Matters.
- GROSSMANN 1983: Maria Grossmann, *Com es parla a l'Alguer? Enquesta sociolingüística de la població escolar*, Barcelona, Barcino.
- HAUGEN 1978: Einar Haugen, «Bilingualism, language contact, and immigrant languages in the United States: a research report 1956-1970», dins Joshua A. Fishman (ed.), *Advances in the study of social multilingualism*, La Haia, Mouton.
- HINDLEY 1990: Reg Hindley, *The dead of the Irish language: a qualified obituary*, Londres, Routledge.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS 2003: *El català de l'Alguer: un model d'àmbit restringit* (a cura de Josep Vallverdú), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

- Legge Regionale 15 ottobre 1997, n. 26 «Promozione e valorizzazione della cultura e della lingua della Sardegna».*
- Legge 15 dicembre 1999, n. 482 «Norme in materia di tutela delle minoranze linguistiche storiche».*
- MAHER 1991: Julianne Maher, «A crosslinguistic study of language loss and language attrition», dins Herbert W. Seliger i Robert M. Vago (eds.), *First language attrition*, Cambridge, Cambridge University Press.
- MASCHLER 1998: Yael Maschler, «On the transition from code-switching to a mixed code», dins Peter Auer (ed.), *Code-switching in conversation*, Londres, Routledge, 125-149.
- PAULIS 2001: Giulio Paulis, «Le parole catalane dei dialetti sardi», dins Jordi Carbonell i Francesco Manconi (ed.), *I catalani in Sardegna*, Càller, Consiglio Regionale della Sardegna (3a impressió), 155-170.
- PUJOLAR 2006: Joan Pujolar, «The future of Catalan: language endangerment and nationalist discourses in Catalonia», dins Alexandre Duchêne i Monica Heller (eds.), *Discourses of endangerment: interest and ideology in the defense of languages*, London, Continuum International.
- SCALA 2002: Luca Scala, *Català de l'Alguer: criteris de llengua escrita*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- UNESCO 2003: Expert Group on Endangered Languages 2003, *Language vitality and endangerment*, París, UNESCO.
- WOOLARD 1999: Kathryn Woolard, «Simultaneity and bivalency as strategies in bilingualism», *Journal of Linguistic Anthropology*, 8, 3-29.
- WURM 2001: Stephen Wurm, *Atlas of the world's languages in danger of disappearing*, París, UNESCO Publishing.

